СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том I

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Проф. д.н Божидар Божинов 9

PREPARING FUTURE PROFESSIONALS IN BUSINESS SCIENCES FOR THE AI ERA: COMPETENCIES AND CURRICULAR CHALLENGES
Prof., Célio Gonçalo Cardoso Marques, PhD, Senior Technician, MSc, Ana Catarina Gomes Almeida 27

INVESTIGATING GRANGER CAUSALITY BETWEEN GDP-RELATED INDICATORS: EVIDENCE FROM BULGARIA AND ROMANIA
Professor, Alexandru-Lucian Manole, PhD., Professor, Cristian-Marian Barbu, PhD. 43

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

АНАЛИЗ НА ЦЕНОВИЯ ТРЕНД НА БЪЛГАРСКИТЕ БОРСОВО ТЪРГУВАНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА, СЛЕД COVID И ПРИ ВОЙНАТА В УКРАЙНА
Проф. д-р Стефан Симеонов, Алексей Гудев, докторант 57

LEASING AS STRATEGIC FINANCING TOOL
Prof. Tatjana Spaseska, PhD, Emilija Gjorgjioska, Aneta Risteska-Jankuloska 64

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ
Доц. д-р Александрина Александрова 73

РАЗВИТИЕ И ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ НА БАЛКАНИТЕ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Доц. д-р Венцислав Василев 80

ФИНАНСОВ КОНТРОЛИНГ И БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ
Доц. д-р Людмил Кръстев 88

ИКОНОМИЧЕСКА ПРИРОДА НА РАЗХОДИТЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ
Доц. д-р Марин Маринов 93

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА И НЕЙНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИЦИИТЕ
Доц. д-р Наталия Силичева 102

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 109

ТЕНДЕНЦИИ В ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ ПРИ МАТЕРИАЛИЗИРАНЕ ПРАВОТО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 120

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 129

ВЛИЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕМИЕН ПРИХОД ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА СГРАДИ И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО
Доц. д-р Румен Ерусалимов 139

БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА ПРИ ЗАСТРАХОВКАТА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“ В БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов, д-р Николай Илиев 147

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛНОСТ В УСЛОВИЯ НА КРИЗА: ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (2019–2022)
Доц. д-р Танер Исмаилов, доц. д-р Махмут Кадир Ишгювен 155

ЖИЗНЕНИЯТ ЦИКЪЛ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ КАТО ФАКТОР ЗА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ПРОДУКТИ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 163

ПОТЕНЦИАЛНА РОЛЯ НА ТЕЛЕМАТИЧНИТЕ СИСТЕМИ В ЗАСТРАХОВАНЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 171

СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ИМ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ НА АДЕКВАТНИ ПЕНСИИ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 179

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Петя Василева 188

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ТРУДА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 195

ВОЛАТИЛНОСТТА КАТО АКТИВ: АНАЛИЗ НА VIX И ETF АЛТЕРНАТИВИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов 201

СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТУБОЛЕНЦИИ И ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТО В ЕВРОЗОНАТА
Ас. д-р Рая Драгоева 209

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА ТРУДА КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ: СРАВНЕНИЕ С ЕС-27
Ас. Велислава Петрова 216

ВЛИЯНИЕТО НА РЕГЛАМЕНТА MICA ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ И РИСКОВЕТЕ НА КРИПТО ПАЗАРА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Д-р Габриела Кръстева 224

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОРГАНИЗАЦИОННАТА РАМКА НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Д-р Жанета Ангелова 230

ОЦЕНКА НА РИСКОВИЯ ПРОФИЛ НА ПЛАЩАНИЯТА ПО ЗАСТРАХОВКИ „ИМУЩЕСТВО“ И „КАСКО НА МПС“ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Д-р Радка Василева 238

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО: ВЪЗНИКВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЛОГИКА НА ВАЛУТНАТА КОНСТРУКЦИЯ
Докторант Атанаска Минчева 246

ДАНЪЧНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ КАТО РЕШЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕНТРОВЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ахмед Куйтов 254

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯТА НА ТУРБУЛЕНТНОСТ
Докторант Габриела Спасова 261

СРАВНИТЕЛЕН ПРЕГЛЕД НА МЕТОДИТЕ ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИЯ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГЛАМЕНТИ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ, ПО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Е СТРАНА
Докторант Диляна Йорданова 269

ДЕКАРБОНИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ВЗАИМОВРЪЗКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Иван Спасов 277

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВОТО ЖИЛИЩНО КРЕДИТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ – РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Инна Борозенкова 284

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ И ЛИКВИДНОСТТА В ERP/BI СРЕДАТА: МЕХАНИЗМИ, ЕФЕКТИ, УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ
Докторант Кирил Пенев 292

КРИПТОВАЛУТИТЕ КАТО ПЛАТЕЖНО СРЕДСТВО: ИКОНОМИЧЕСКА ЛОГИКА, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ
Докторант Красимир Иванов 299

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АНТИИНФЛАЦИОННАТА ПАРИЧНА ПОЛИТИКА НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ И ЕЦБ (2021-2025)
Докторант Кристиян Варамезов 307

ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В НЯКОИ СТРАНИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Докторант Кристияна Милинова 316

РАЗВИТИЕ НА ПРЕДЯВЕНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ КЪМ ГАРАНЦИОННИЯ ФОНД, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“
Докторант Максим Колев 324

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ
Докторант Маргарита Кръстева 331

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА TGARCH МОДЕЛА ЗА ОЦЕНКА НА ПАЗАРНИЯ РИСК
Докторант Петър Джелепов 337

СРАВНИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ШЕСТТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ПЕТРОЛНИ КОМПАНИИ В СВЕТА ЧРЕЗ ПАЗАРНИ МУЛТИПЛИКАТОРИ P/B, P/IOS И P/E
Докторант Ралица Иванова 342

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОЕКТИ, ПОРОДЕНИ ОТ РАЗЛИЧИЯ В ТЪЛКУВАНЕТО НА ПРОГРАМНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
Докторант Славейко Славков 348

СУРОВИННАТА БАЗА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ В МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР
Докторант Юли Станков 356

ДИГИТАЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЛИЧНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ СТУДЕНТИТЕ
Студент Галя Тулина 363

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Студент Ивайло Василев 369

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА ОСНОВОПОЛОЖНИКА НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЧНА СЧЕТОВОДНА ШКОЛА - ПРОФЕСОР ГОСПОДИН ТОШЕВ
Проф. д-р Атанас Атанасов 381

УСТОЙЧИВОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И КАЧЕСТВО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Prof. Dimitrios P. Petropoulos, PhD, доц. д-р Галина Чиприянова 386

SEMI-TENSOR PRODUCT FOR FINITE GAMES WITH DETERMINISTIC STRATEGY DYNAMICS: A TUTORIAL
Prof. Renato De Leone, PhD..... 395

ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА В БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ТЯХНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Доц. д-р Венцислав Вечев 404

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОТЧЕТНОСТТА
Доц. д-р Галина Чиприянова 410

ВЪРХУ НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА НАТРУПВАНЕ И ТРАНСФЕР НА КРЕДИТИ (ECTS) ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В ОКС „БАКАЛАВЪР“
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова..... 424

ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО КЪМ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО
Доц. д-р Даниела Александрова Георгиева..... 431

SUSTAINABILITY REPORTING IN THE PUBLIC SECTOR: INTERNATIONAL FRAMEWORKS, SECTOR-SPECIFIC CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR BULGARIA
Доц. д-р Диана Папраданова..... 440

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В СИСТЕМИТЕ ЗА АВТОМАТИЗИРАН КОНТРОЛ ВЪРХУ АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕВРОБАНКНОТИТЕ
Доц. д-р Зорница Ганчева 448

ГОТОВИ ЛИ СМЕ ЗА ОБЪРНАТО ПРЕПОДАВАНЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО?
Доц. д-р Ива Монева 456

СТАНДАРТИЗИРАН ПОДХОД ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ФИНАНСОВИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Иван Андреев..... 465

НЕСТАНДАРТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА КЛАСИЧЕСКИ ТЕХНИКИ ЗА ДЕТЕРМИНИРАН ФАКТОРЕН АНАЛИЗ
Доц. д-р Красимир Кулчев, гл. ас. д-р Галя Кушева 473

АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА И СТРУКТУРАТА НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 479

РАЗХОДИТЕ ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ ПО ФУНКЦИИ В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА, СТРУКТУРА И ЕВРОПЕЙСКИ СРАВНЕНИЯ
Доц. д-р Маргарита Шопова 489

ЦЕНТРАЛИЗИРАНОТО МИТНИЧЕСКО ОФОРМЯНЕ В ЕС – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ
Доц. д-р Момчил Антов 499

СЧЕТОВОДНО ТРЕТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В КОНТЕКСТА НА ТАКСОНОМИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Николина Грозева 507

ЗНАЧЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВАТА (ЕКОЛОГИЧНА) ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ В АГРАРНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Павлина Димитрова 513

ДИГИТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА: ПЪТ КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ФРАГМЕНТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Мариета Спасова 521

ДИНАМИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОБЛАСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ СПОРЕД ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ, ЗАПЛАЩАНИ ОТ НЗОК
Доц. д-р Пламен Петков 526

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ
Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова 537

ПО ВЪПРОСА ЗА РЕНТАБИЛНОСТТА, ЛИКВИДНОСТТА И ОБРЪЩАЕМОСТТА НА ТЕКУЩИТЕ АКТИВИ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО /МЕТОДИКА И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА АНАЛИЗ/
Доц. д-р Росица Иванова 549

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ
Доц. д-р Светлозар Стефанов 557

ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОДИТА: МССУ 5000 И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ОДИТОРСКАТА ПРОФЕСИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 566

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СТРУКТУРНАТА ДИНАМИКА НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ В АТМОСФЕРАТА
Доц. д-р Стела Касабова 574

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО И ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА
Доц. д-р Галина Чиприянова, Цветелина Яламова, докторант 582

КОНТРОЛ И УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВОТО ЗДРАВЕ НА МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Дияна Иванова 591

БИБЛИОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ ФОРМАЛНОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНАТА ТЕЖЕСТ
Гл. ас. д-р Желью Желев 599

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО НА ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ ОТ ОРГАНИТЕ НА ДФИ
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова..... 606

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 613

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ
Гл. ас. д-р Росен Колев 621

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T
Д-р Петър Петров..... 629

КОЕФИЦИЕНТ НА КРИЗИСНА ЛИКВИДНОСТ (CLR) И ИНДЕКС ЗА СТАБИЛНОСТ (PSI) КАТО РАННИ СИГНАЛИ В КРЕДИТНИЯ АНАЛИЗ: МЕТОДИЧЕСКА РАМКА И ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ
Д-р Петър Петров..... 637

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ
Докторант Веселина Тодорова..... 645

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО, ИЗЧИСЛЕНИ ПОСРЕДСТВОМ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Гергана Павлова 657

НОРМАТИВНА РАМКА И АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ПРИЕМА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Докторант Диана Маринкова..... 666

ДИНАМИКА И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДЕКСА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ: МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА
Докторант Диана Мутафова 672

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И МЕТОДИ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНИ ЕКСПЕРТИЗИ
Докторант Димитър Иванов..... 680

СЧЕТОВОДСТВОТО В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА
Докторант Дияна Попова 689

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Докторант Ивайло Кънев..... 698

ПРИЛОЖЕНИЕ НА МАШИННОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРОГНОЗИРАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ КОЛИЧЕСТВА АНТИДИАБЕТНИ ЛЕКАРСТВА
Докторант Иван Митков 706

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СЧЕТОВОДНИЯ ПЕРСОНАЛ И КАЧЕСТВОТО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Иван Николов 714

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)
Докторант Ивелина Панайотова 721

МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА БЕДНОСТТА –СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АБСОЛЮТНИЯ, ОТНОСИТЕЛНИЯ И СУБЕКТИВНИЯ ПОДХОД
Докторант Нуридин Нуридин 731

ОТЧЕТНИЯТ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЕТО – СЪЩНОСТ, СТРУКТУРА И ОСНОВНИ ЕТАПИ
Докторант Пламена Николова 743

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО
Докторант Рая Темнялова 754

ОСОБЕНОСТИ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
Докторант Снежана Ясенова Парушева-Ламбева 764

КРЕДИТНИЯТ РЕЙТИНГ КАТО ФАКТОР ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА КРЕДИТОСПОСОБНОСТТА
Докторант Стоянка Бозвелиева 773

СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕТИЧНИТЕ НОРМИ, ЕТИЧНА ПРЕЦЕНКА И ПРОФЕСИОНАЛНО РЕШЕНИЕ
Докторант Таня Димитрова Станева 780

ОСОБЕНОСТИ НА ВЗЕМАНИЯТА КАТО ОТЧЕТНИ ОБЕКТИ В ПЪТНОСТРОИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Цветелина Мишонова 789

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ

Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова[1]

Резюме: *Докладът*[2] *разглежда професионалната преценка като необходим механизъм на счетоводното отчитане и същевременно като източник на риск за качеството на информацията. Систематизирани са областите ѝ на проявление, пет групи рискове и интегрирани контролни механизми. Изводите се подкрепят с надзорни данни на ESMA и с приложен казус.*

Ключови думи: *професионална преценка, счетоводни оценки, счетоводен риск, вътрешен контрол, ESG отчитане*

JEL: M41, M42, M48, M14

PROFESSIONAL JUDGMENT IN ACCOUNTING AND RELATED RISKS: MANIFESTATIONS AND MANAGEMENT OPTIONS

Assoc. Prof. Radosveta Yordanova Krasteva-Hristova, PhD

Abstract: *The paper examines professional judgment as both a necessary accounting mechanism and a source of reporting risk. It systematises its manifestations, five risk groups and integrated controls. The conclusions draw on ESMA enforcement data and an applied case.*

Key words*: professional judgment, accounting estimates, accounting risk, internal control, ESG reporting*

JEL: M41, M42, M48, M14

1. Въведение

Професионалната преценка е неизбежният механизъм, чрез който стопанската реалност се превежда в счетоводни числа и оповестявания. Тя става необходима навсякъде, където даден счетоводен стандарт формулира

[1] СА „Д. А. Ценов“ – Свищов, катедра „Счетоводна отчетност“;r.krasteva@uni-svishtov.bg

[2] Докладът е разработен в рамките на изпълнение на Проект 1-2026 „Счетоводството като система на професионална преценка: теоретични основания, регулаторни ограничения и приложни измерения“ към Института за научни изследвания на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов“.

принцип, а конкретен факт изисква избор — на политика, класификация, метод, допускане или праг на същественост. В този смисъл преценката не е отклонение от правилата, а самият начин, по който правилата се прилагат в условията на непълна информация и несигурност при оценяването. Същата свобода обаче поражда риск: сходни обстоятелства да бъдат отчетени различно или разумният диапазон от оценки да бъде използван в полза на предварително желан резултат.

Тезата на изследването е, че рискът не произтича от самото наличие на професионална преценка, а от недостатъчната компетентност, слабата доказателствена база, размитата отговорност и липсата на независимо оспорване. Целта е двойна — да се систематизират областите, в които преценката се проявява най-интензивно, заедно с петте групи свързани с нея рискове, и да се предложи интегриран механизъм за тяхното управление. Методологично докладът съчетава нормативен анализ на международните счетоводни, одиторски и свързани с устойчивостта рамки; тематичен синтез на рецензирана литература за счетоводните оценки, управленското пристрастие и контрола; и описателен анализ на публичните надзорни данни на Европейския орган за ценни книжа и пазари (ESMA) за 2024 г. (European Securities and Markets Authority, 2025). Практическият резултат е матрица „проявление — риск — контрол“, чието приложение е илюстрирано чрез казус върху провизия за екологична рекултивация .

2. Нормативни и теоретични основания

В практически план професионалната преценка може да се определи като аргументиран избор, направен от компетентно лице в границите на приложимата отчетна рамка, когато съществуват допустими алтернативи или несигурност и когато резултатът влияе върху признаването, оценяването, представянето или оповестяването. Международният счетоводен стандарт (МСС) 8 „Счетоводна политика, промени в счетоводните приблизителни оценки и грешки“ изисква ръководството да упражнява преценка при разработването и прилагането на счетоводна политика, когато липсва конкретно приложим стандарт, и определя счетоводните приблизителни оценки като парични суми във финансовите отчети, които са предмет на несигурност при оценяването (IFRS Foundation, 2024). МСС 1 „Представяне на финансови отчети“ разграничава съществените преценки, направени при прилагането на счетоводните политики, от основните източници на несигурност при оценяването и изисква специфични оповестявания за тях (IFRS Foundation, 2024). Практическо ръководство по МСФО 2 „Преценки относно съществеността“ допълва тази рамка, като подчертава, че решенията относно съществеността се отнасят до целия процес на финансово отчитане — признаване, оценяване, представяне и оповестяване (IFRS Foundation, 2017).

Интензивността на професионалната преценка нараства при оценки по справедлива стойност, основани на ненаблюдаеми входни данни съгласно

МСФО 13 „Оценяване по справедлива стойност“, при тестовете за обезценка по МСС 36 „Обезценка на активи“, при провизиите и условните позиции по МСС 37 „Провизии, условни пасиви и условни активи“, при определянето на променливото възнаграждение по МСФО 15 „Приходи от договори с клиенти“ и при оценяването на очакваните кредитни загуби по МСФО 9 „Финансови инструменти“ (IFRS Foundation, 2024). Международният одиторски стандарт (МОС) 540 (преработен) „Одит на счетоводни приблизителни оценки и свързани оповестявания“ разглежда несигурността при оценяването, сложността и субективността като присъщи рискови фактори и изисква професионален скептицизъм по отношение на възможна предубеденост на ръководството (IAASB, 2018). Емпиричните изследвания показват, че допълнителните насоки могат да подобрят точността на сложните счетоводни решения (Mala & Chand, 2014). В същото време самото напомняне да се използва професионална преценка не е достатъчно за преодоляване на механичното мислене и е необходимо прилагането на структурирани техники за критичен анализ (Bucaro, 2019). От гледна точка на инвеститорите причините за предубедеността на ръководството се свързват в значителна степен със стимулите, механизмите на корпоративното управление и отчетността, а не единствено с техническите характеристики на използваните модели за оценяване (Selling & Nordlund, 2015).

Отчитането във връзка с устойчивостта разширява полето на професионалната преценка чрез двойната същественост, оценката на въздействията, рисковете и възможностите, определянето на границите на веригата на стойността и използването на прогнозна информация и приблизителни оценки. ЕСОУ 1 „Общи изисквания“ (ESRS 1 General Requirements) определя двойната същественост чрез взаимосвързаните измерения на съществеността на въздействието и финансовата същественост (European Commission, 2023). Директива (ЕС) 2022/2464 (CSRD) поставя информацията във връзка с устойчивостта в регламентиран режим на корпоративно отчитане и въвежда изискване за изразяване на ограничена степен на сигурност за предприятията, попадащи в нейния обхват (European Parliament & Council, 2022)).

През 2025 г. Директива (ЕС) 2025/794, известна като „Stop-the-clock“, отложи сроковете за прилагане на част от изискванията на CSRD (European Parliament & Council, 2025). Последвалата Директива (ЕС) 2026/470 съществено стесни обхвата на задължителното отчитане, като го насочи към предприятия с повече от 1000 служители и нетен годишен оборот над 450 млн. евро, като същевременно запази изискването за изразяване на ограничена степен на сигурност за предприятията в обхвата (European Parliament & Council, 2026). През юли 2026 г. Европейската комисия прие и акт за опростяване на ЕСОУ, като преработените стандарти се предвижда да се прилагат задължително за финансови години, започващи на или след 01 януари

2027 г., с възможност за по-ранното им прилагане за финансовата 2026 г. (European Commission, 2026)).

Успоредно с това ISSA 5000 „Общи изисквания за ангажименти за изразяване на сигурност относно информация за устойчивостта“ създава обща международна рамка за такива ангажименти. Стандартът е приложим към информация по различни теми и отчетни рамки и не е ограничен до една професионална група изпълнители. Той се прилага за информация, отнасяща се до периоди, започващи на или след 15 декември 2026 г., като е допустимо и по-ранно прилагане (IAASB, 2024). По този начин една и съща управленска преценка може едновременно да влияе върху финансовите отчети, отчета за устойчивостта и оценката на риска при ангажимента за изразяване на сигурност.

3. Проявления на професионалната преценка и рискова таксономия

Основните проявления на професионалната преценка могат да бъдат обособени в пет взаимосвързани области. На първо място, изборът и разработването на счетоводни политики изискват общите принципи и изисквания на приложимата отчетна рамка да бъдат отнесени към конкретни стопански операции и събития. На второ място, счетоводните приблизителни оценки превръщат несигурността относно бъдещи събития в текущо представени парични стойности чрез използването на модели, входни данни и допускания. Третата област е преценката за същественост, чрез която се определя коя информация е способна да повлияе върху решенията на ползвателите, както и до каква степен тя следва да бъде агрегирана или представена отделно. Четвъртата област обхваща представянето и оповестяването, при които е необходимо да се постигне баланс между пълнота, релевантност и разбираемост на информацията. На пето място, отчитането във връзка с устойчивостта разширява полето на професионалната преценка чрез оценяване на въздействия, рискове и възможности, избор на времеви хоризонти и сценарии и използване на данни за веригата на стойността. Всяко от тези проявления поражда специфични рискове, които могат да бъдат систематизирани в няколко основни групи:

- ***Риск от грешка***

Рискът от грешка обхваща неправилното прилагане на счетоводна политика, пропускането или неправилното интерпретиране на съществени факти, аритметичните и моделните неточности, както и използването на непълни или ненадеждни данни. Вероятността за възникването му нараства при сложни договорни отношения, множество източници на информация и недостатъчен контрол върху електронните таблици, информационните системи и използваните модели за оценяване.

Съществено е да се прави разграничение между несигурността при оценяването и грешката. Високата степен на несигурност сама по себе си не

означава наличие на грешка. Грешка възниква тогава, когато използваният метод е неподходящ или необоснован, когато са пренебрегнати налични данни или когато избраните допускания не съответстват на информацията, с която предприятието разполага към отчетната дата.

- ***Риск, произтичащ от субективността***

Професионалната преценка неизбежно съдържа елемент на субективност. При едни и същи факти различни компетентни лица могат да достигнат до различни, но еднакво обосновани стойности или решения. Това може да намали сравнимостта на отчетната информация и да затрудни последващата проверка на направените оценки, особено когато допустимият диапазон на резултатите е широк.

Следователно управлението на този риск не предполага премахване на субективността, което в много случаи е невъзможно, а ограничаване на нейното влияние чрез използване на надеждни данни, предварително определени критерии, последователни методи и подходящ анализ на чувствителността спрямо ключовите входни величини и допускания.

- ***Риск от управленско влияние и пристрастие***

Професионалната преценка може да бъде повлияна и от управленски стимули. Договорни ограничения, показатели за изпълнение, схеми за възнаграждение или очаквания на инвеститорите могат да насочат избора към определена част от допустимия диапазон на оценката. Seidel et al. (2020) показват, че отделни пристрастия могат да се натрупват в множество счетоводни оценки и в съвкупност да оказват еднопосочно въздействие върху финансовия резултат (Seidel, Simon, & Stephens, 2020). Слабостите във вътрешния контрол върху процеса на оценяване допълнително затрудняват възможността на одитора да идентифицира и неутрализира подобен ефект (Mauldin & Wolfe, 2014).

Така всяка отделна оценка може да изглежда разумна и защитима сама по себе си, докато съвкупността от оценки показва систематично отклонение в определена посока. Поради това анализът на управленското пристрастие не следва да се ограничава до отделната приблизителна оценка, а трябва да обхваща цялостния модел на счетоводни решения и тяхното съвкупно въздействие върху финансовите отчети.

- ***Репутационен риск***

Съществена корекция на вече публикувана информация, действие на надзорен орган или установено несъответствие между финансовите отчети и информацията, представяна във връзка с устойчивостта, могат да доведат до загуба на доверие от страна на инвеститори, кредитори, служители и други заинтересовани страни. В този смисъл репутационният риск е пряко свързан с качеството и обосноваността на професионалната преценка.

Етичната рамка на IESBA поставя този риск и в контекста на професионалната отговорност. Професионалният счетоводител не следва съзнателно да бъде свързван с информация, която съдържа съществено невярно

или подвеждащо твърдение, предоставена е непредпазливо или пропуска необходима информация по начин, който я прави подвеждаща (International Ethics Standards Board for Accountants, 2023). При наличие на подобни обстоятелства от него се очаква да предприеме подходящи действия и, когато е необходимо, да прекрати асоциирането си с такава информация. Следователно репутационният риск има едновременно етично, управленско и информационно измерение и не може да бъде разглеждан единствено като комуникационен проблем.

- ***Риск при отчитането във връзка с устойчивостта***

Отчитането във връзка с устойчивостта поражда допълнителен комплекс от рискове, свързани с професионалната преценка. Сред тях се открояват неправилното определяне на двойната същественост, непълното определяне на отчетния обхват и границите на веригата на стойността, използването на несъпоставими или недостатъчно надеждни показатели, както и рискът от представяне на информация, която създава по-благоприятна представа за екологичните или социалните характеристики на предприятието, отколкото действително е обосновано — практика, често обозначавана като greenwashing („зелено измиване“).

Въвеждането на задължително отчитане във връзка с устойчивостта може да подобри информационната среда и да повиши сравнимостта между предприятията, но този ефект зависи от качеството на стандартите, вътрешния контрол, независимото изразяване на сигурност и ефективността на надзора и правоприлагането (Christensen, Hail, & Leuz, 2021). Изследванията показват също, че по-големият обем на оповестяванията сам по себе си не гарантира тяхната надеждност и достоверност (Sundarasen, Zyznarska-Dworczak, & Goel, 2024). Анализите на ангажиментите за изразяване на сигурност относно информацията във връзка с устойчивостта показват, че те могат да ограничат опасенията от greenwashing, но ефектът им зависи от редица характеристики на самия ангажимент, отчетната среда и качеството на предоставената информация (Peng, Wang, Zhou, & Wu, 2026).

Публичните надзорни данни потвърждават практическата значимост на разгледаните рискове. През 2024 г. европейските органи по надзор на корпоративното отчитане са извършили проверки на финансовите отчети на 685 емитенти, прилагащи МСФО, което представлява приблизително 17% от съответната съвкупност. При последващите проверки надзорни действия са предприети в 38% от случаите. От общо 253 отчетени действия 66% са свързани с оповестяванията, а 34% — с признаването, оценяването и/или представянето на елементи във финансовите отчети (European Securities and Markets Authority, 2025).

Сред областите, на които Европейският орган за ценни книжа и пазари (ESMA) отделя особено внимание, са финансовите инструменти, обезценката на активи, представянето на финансовите отчети и сегментната информация. При проверките на обезценката например са установявани случаи на

недостатъчно оповестяване на ключови допускания и липса на адекватен анализ на чувствителността (European Securities and Markets Authority, 2025). Тези резултати не следва да се интерпретират като представителни за всички предприятия, тъй като надзорните проверки са основани на рисково ориентиран подбор. Независимо от това те ясно показват областите, в които недостатъчно обоснованата или недостатъчно документираната професионална преценка може да се превърне в съществен проблем за качеството на корпоративното отчитане и за ефективността на контрола.

4. Интегриран подход за управление

Ефективното управление на рисковете, произтичащи от професионалната преценка, изисква система от взаимно допълващи се механизми, а не еднократно одобрение на крайна стойност или решение. Контролът следва да обхваща целия процес — от източника и качеството на използваните данни, през избора на методи и допускания, до представянето и оповестяването на резултатите. Интегрираната рамка за контрол (COSO) разглежда вътрешния контрол като интегриран процес, който подпомага постигането на целите на организацията, включително по отношение на отчетността (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, 2013). Допълнителните насоки от 2023 г. прилагат принципите на рамката и към вътрешния контрол върху отчитането във връзка с устойчивостта (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, 2023). На тази основа могат да бъдат обособени следните пет практически равнища на управление:

1. ***Управление и отговорност.*** За всяка съществена професионална преценка следва да бъдат ясно определени отговорното лице, равнищата на одобрение, критериите за ескалация и ролята на одитния комитет или друг подходящ орган за надзор. Подобно разпределение на отговорностите ограничава възможността съществените решения да бъдат вземани без достатъчен преглед и създава проследимост на процеса.

2. ***Данни и модели.*** Надеждността на професионалната преценка зависи в значителна степен от качеството на използваните входни данни и модели. Поради това следва да се контролират източниците на информация, версиите на моделите, формулите, правата за достъп и извършените промени. При по-сложни модели е целесъобразно да се прилага независим преглед от лице, което не е участвало пряко в тяхното разработване.

3. ***Документиране и анализ на чувствителността***. Работното досие следва да позволява последващо проследяване на логиката на взетото решение. То трябва да съдържа разгледаните алтернативи, основанията за избрания подход, използваните данни и допускания, диапазона на разумните резултати и анализа на чувствителността към промени в ключовите входни величини. Важен елемент е и съпоставянето с предходни оценки и действително настъпилите резултати, когато такава информация вече е налична.

4. ***Етика и компетентност.*** Управлението на професионалната преценка предполага не само технически контрол, но и подходяща етична и професионална среда. Потенциалните конфликти на интереси, управленският натиск и рискът от пристрастие следва да бъдат ограничавани чрез ясни етични процедури, подходящо обучение, развитие на умения за критично мислене и наличие на защитен механизъм за ескалация на спорни въпроси.

5. ***Независим преглед и изразяване на сигурност.*** Допълнително равнище на защита се осигурява чрез вътрешния одит, външния одитор и, когато естеството на въпроса го налага, чрез независим експерт. Техният преглед следва да обхваща не само техническата обоснованост на отделните оценки, но и последователността на използваните данни и допускания между различните елементи на корпоративното отчитане. Особено значение има съгласуваността между финансовите отчети и отчета за устойчивостта, когато едни и същи допускания или прогнозни данни влияят върху двете групи информация.

Таблица 1. Проявления на професионалната преценка, ключови рискове и контролни механизми

Област	Преценка	Доминиращ риск	Основни контролни механизми
Счетоводни политики и класификация	Интерпретация на изискванията; избор между допустими подходи	Грешка; пристрастен или опортюнистичен избор	Техническо становище; независим втори преглед; регистър на съществените решения
Счетоводни приблизителни оценки, справедлива стойност и обезценка	Избор на метод, данни, сценарии и дисконтов процент	Субективност; управленско пристрастие; моделен риск	Валидация на модела; независими източници на данни; анализ на чувствителността; ретроспективно тестване
Провизии и условни позиции	Наличие на настоящо задължение, вероятност и определяне на най-добрата приблизителна оценка	Грешка; пристрастие; репутационен риск	Правна или техническа експертиза; независим преглед; прозрачни оповестявания
Същественост и оповестяване	Определяне на праг; агрегиране и дезагрегиране; степен на конкретност на информацията	Пропуск на съществена информация; прикриване на несигурността	Документирана оценка на съществеността; преглед на пояснителните приложения; надзор от одитния комитет
Отчитане във връзка с устойчивостта	Двойна същественост; граници на отчитане; показатели; сценарии; данни за веригата на стойността	„Зелено измиване“ (greenwashing); несъгласуваност; риск, свързан с качеството на данните	Контрол върху данните; проследимост на източниците; съгласуване с финансовите оценки; независимо изразяване на сигурност

Източник: авторска разработка въз основа на IFRS Foundation (2017, 2024), IAASB (2018, 2024) и COSO (2013, 2023).

5. Приложен казус: екологична рекултивация

Казусът има илюстративен характер. Производствено предприятие установява замърсяване на терен, произтичащо от негова предходна дейност, а компетентният орган изисква изготвянето и изпълнението на план за рекултивация. При тези обстоятелства ръководството следва да приложи МСС 37 „Провизии, условни пасиви и условни активи“, като прецени дали съществува настоящо правно или конструктивно задължение в резултат на минало събитие, дали е вероятно изтичане на ресурси за неговото уреждане и дали размерът на задължението може да бъде надеждно оценен. Размерът на признатата провизия трябва да представлява най-добрата приблизителна оценка на разходите, необходими за уреждането на задължението към края на отчетния период. При по-дълъг времеви хоризонт оценката предполага и отчитане на ефекта от стойността на парите във времето (IFRS Foundation, 2024).

Определянето на размера на провизията в разглеждания случай изисква множество взаимосвързани професионални преценки. Те могат да обхващат избора на технология за възстановяване на замърсения терен, очакваната продължителност на дейностите, бъдещите цени на материалите и услугите, възможни промени в регулаторните изисквания, вероятността за различни технически сценарии и използвания дисконтов процент. Когато допусканията и другите източници на несигурност при оценяването създават значителен риск от съществена корекция на балансовата стойност през следващата финансова година, МСС 1 „Представяне на финансови отчети“ изисква подходящо оповестяване на естеството на несигурността и на свързаните с нея отчетни стойности (IFRS Foundation, 2024).

В този пример отделните рискове не възникват изолирано, а могат да се натрупват и взаимно да се усилват. Недостатъчната или непълна техническа информация увеличава риска от грешка, докато широкият диапазон на възможните разходи засилва субективността на оценката. Ако предприятието е близо до неизпълнение на договорно финансово условие или на друг договорно определен показател, възниква допълнителен стимул допусканията да бъдат насочени към по-ниска стойност на провизията. Последваща съществена корекция може да доведе и до репутационни последици.

Допълнителен риск възниква, когато информацията за едно и също обстоятелство се представя непоследователно в различните части на корпоративното отчитане. Например признаването на съществена провизия за възстановяване на замърсен терен във финансовите отчети трудно би било съвместимо с омаловажаване на съответното въздействие в отчета за устойчивостта. ЕСОУ 1 „Общи изисквания“ поставя специален акцент върху свързаността на информацията и съгласуваността между данните, допусканията и качествената информация, представени в отчета за устойчивостта, и съответната информация във финансовите отчети (European Commission, 2023).

Подходящият контролен отговор следва да бъде изграден още в процеса на формиране на професионалната преценка. Той може да включва участие на счетоводни, правни, екологични и технически експерти; документиране на разгледаните сценарии и използваните допускания; анализ на чувствителността на оценката; независим преглед на ключовите параметри; съгласуване между признатата провизия и свързаната информация в отчета за устойчивостта; както и своевременна комуникация с одитора. По този начин проверимостта и защитимостта на професионалната преценка се изграждат в хода на самия процес, а не едва след възникването на спор или необходимостта от последваща корекция.

6. Заключение

Професионалната преценка е необходим елемент на съвременното счетоводно отчитане и предпоставка за релевантно и вярно представяне на финансовата информация. Нейното качество обаче не може да бъде приемано като даденост, а следва да бъде подкрепяно чрез подходящи организационни, методически, контролни и етични механизми. Направеният анализ очерта пет основни групи рискове — риск от грешка, риск, произтичащ от субективността, риск от управленско влияние и пристрастие, репутационен риск и риск при отчитането във връзка с устойчивостта. На практика тези рискове често не възникват самостоятелно, а се натрупват и взаимно усилват.

Данните на Европейския орган за ценни книжа и пазари показват, че значителна част от надзорните действия по отношение на финансовите отчети са свързани с качеството и пълнотата на оповестяванията (European Securities and Markets Authority, 2025). Това потвърждава, че коректното изчисляване на дадена счетоводна стойност само по себе си не е достатъчно. Необходимо е ползвателите да могат да разберат логиката на направената преценка, използваните допускания, източниците на несигурност и чувствителността на резултата към промени в ключовите параметри.

От практическа гледна точка управлението на професионалната преценка следва да обхваща целия жизнен цикъл на решението — от идентифицирането на необходимостта от преценка и избора на подходящ метод, през оценяването, документирането и независимия преглед, до одобрението, оповестяването и последващото сравнение между направените оценки и действително настъпилите резултати. Подобен подход превръща професионалната преценка от индивидуален акт в проследим и контролируем процес.

Особено значение придобива съгласуваността между финансовите отчети и отчета за устойчивостта. Промените в европейската регулаторна рамка, свързани с пакета „Omnibus I“, променят обхвата и сроковете на част от изискванията за корпоративно отчитане във връзка с устойчивостта, но не премахват необходимостта от надеждни данни, последователни допускания и подходящ контрол върху процеса на отчитане (European Parliament

& Council, 2025; European Parliament & Council, 2026). Успоредно с това ISSA 5000 поставя обща международна основа за ангажиментите за изразяване на сигурност относно информацията във връзка с устойчивостта и допълнително засилва значението на проверимостта, документацията и професионалната преценка (IAASB, 2024).

Предложената в изследването система от рискове и контролни механизми, както и приложеният казус, могат да бъдат използвани като основа за разработването на вътрешна карта на съществените професионални преценки в предприятието. Подобен инструмент би позволил систематично идентифициране на областите с повишена несигурност, определяне на отговорностите и проследяване на контролните действия. Бъдещи изследвания могат да насочат вниманието към емпирична проверка на връзката между качеството на документирането, интензивността на независимия преглед и надеждността на отчетната информация, както и към оценка на това доколко изразяването на сигурност относно информацията във връзка с устойчивостта ограничава несъответствията между информацията в отчета за устойчивостта и свързаните финансови оценки.

Използвани източници

Bucaro, A. (2019). Enhancing auditors' critical thinking in audits of complex estimates. *Accounting, Organizations and Society, 73*, стр. 35-49. doi:10.1016/j.aos.2018.06.002

Christensen, H., Hail, L., & Leuz, C. (2021). Mandatory CSR and sustainability reporting: Economic analysis and literature review. *Review of Accounting Studies, 26*(3), стр. 1176-1248. doi:10.1007/s11142-021-09609-5

Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. (2013). *Internal Control—Integrated Framework: Executive Summary.* Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission.

Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. (2023). *Achieving Effective Internal Control Over Sustainability Reporting (ICSR): Building Trust and Confidence through the COSO Internal Control—Integrated Framework.* Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission.

European Commission. (2023). *Делегиран регламент (ЕС) 2023/2772 на Комисията от 31 юли 2023 година за допълнение на Директива 2013/34/ЕС на Европейския парламент и на Съвета чрез стандарти за отчитането във връзка с устойчивостта.* Извлечено от https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:32023R2772

European Commission. (2026). *ДЕЛЕГИРАН РЕГЛАМЕНТ (ЕС) .../... НА КОМИСИЯТА за изменение на Делегиран регламент (ЕС) 2023/2772 с цел опростяване на някои стандарти за отчитането във връзка с устойчивостта.* Извлечено от https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=PI_COM:C(2026)5010

European Parliament & Council. (2022). *Директива (ЕС) 2022/2464 на Европейския парламент и на Съвета от 14 декември 2022 година за изменение на Регламент (ЕС) № 537/2014, Директива 2004/109/ЕО, Директива 2006/43/ЕО и Директива 2013/34/ЕС, по отношение на отчитането на предприятията във връзка.* Извлечено от https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:32022L2464

European Parliament & Council. (2025). *Директива (ЕС) 2025/794 на Европейския парламент и на Съвета от 14 април 2025 година за изменение на директиви*

(ЕС) 2022/2464 и (ЕС) 2024/1760 по отношение на датите, от които държавите членки трябва да прилагат някои изисквания за отчитане и за дължима г. Извлечено от https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX:32025L0794

European Parliament & Council. (2026). *Директива (ЕС) 2026/470 на Европейския парламент и на Съвета от 24 февруари 2026 година за изменение на директиви 2006/43/ЕО, 2013/34/ЕС, (ЕС) 2022/2464 и (ЕС) 2024/1760 по отношение на някои изисквания за отчитане на предприятията във връзка с устойчивос.* Извлечено от https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=OJ:L_202600470

European Securities and Markets Authority. (2025). *Report on the 2024 corporate reporting enforcement and regulatory activities.* European Securities and Markets Authority. Paris: European Securities and Markets Authority. Извлечено от https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2025-04/ESMA32-193237008-8791_Report_on_2024_Corporate_reporting_enforcement_and_regulatory_activities.pdf

IAASB. (2018). *ISA 540 (Revised), Auditing Accounting Estimates and Related Disclosures.* International Federation of Accountants. Извлечено от https://www.iaasb.org/publications/isa-540-revised-auditing-accounting-estimates-and-related-disclosures-9

IAASB. (2024). *International Standard on Sustainability Assurance 5000, General Requirements for Sustainability Assurance Engagements.* International Federation of Accountants. Извлечено от https://www.iaasb.org/publications/international-standard-sustainability-assurance-5000-general-requirements-sustainability-assurance

IFRS Foundation. (2017). *IFRS Practice Statement 2: Making Materiality Judgements.* IFRS Foundation. Извлечено от https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/amendments/english/2017/ifrs-practice-statement-2-making-materiality-judgements.pdf

IFRS Foundation. (2024). *The IFRS Accounting Standards – Required 1 January 2024.* London: IFRS Foundation.

International Ethics Standards Board for Accountants. (2023). *2023 Handbook of the International Code of Ethics for Professional Accountants: Including International Independence Standards.* New York: International Federation of Accountants.

Mala, R., & Chand, P. (2014). Impacts of Additional Guidance Provided on International Financial Reporting Standards on the Judgments of Accountants. *he International Journal of Accounting, 49*(2), стр. 263-288. doi:10.1016/j.intacc.2014.04.008

Mauldin, E., & Wolfe, C. (2014). How do auditors address control deficiencies that bias accounting estimates? *Contemporary Accounting Research, 31*(3), стр. 658-680. doi:10.1111/1911-3846.12051

Peng, S., Wang, R., Zhou, S., & Wu, W. (2026). Do sustainability assurance practices address the greenwashing concerns of regulators. *Accounting & Finance, 66*(1), стр. 951-978. doi:10.1111/acfi.70130

Seidel, T., Simon, C., & Stephens, N. (2020). Management bias across multiple accounting estimates. *Review of Accounting Studies, 25*(1). doi:10.1007/s11142-019-09518-8

Selling, T., & Nordlund, B. (2015). The problem of management bias in accounting estimates: An investor perspective on root causes and solutions. *Business Horizons, 58*(5), стр. 501-508. doi:10.1016/j.bushor.2015.05.003

Sundarasen, S., Zyznarska-Dworczak, B., & Goel, S. (2024). Sustainability reporting and greenwashing: A bibliometrics assessment in G7 and non-G7 nations. *Cogent Business & Management, 11*(1), стр. 2320812. doi:10.1080/23311975.2024.2320812